

УДК 343.214

ВИКОРИСТАННЯ ПРАВИЛ ПОДІЛУ ОБСЯГУ ПОНЯТЬ ДЛЯ З'ЯСУВАННЯ СМISЛУ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

О. Панчак

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: pan4ak_og@ukr.net*

Встановленню істинного смислу закону служать як вербальні засоби, так і невербальні, в тому числі правила поділу обсягу понять на види. Маючи поділене законодавцем із дотриманням вказаних правил поняття, можна робити певні висновки як щодо діленого поняття, так і щодо членів поділу, тобто отримати нові знання про зміст законодавчого припису та понять, у ньому використовуваних. Так, 1) знання того, що обсяг усіх членів поділу дорівнює (вичерпує) обсягу діленого поняття, дає змогу точно встановити обсяг діленого родового поняття, а це своєю чергою запобігає можливості застосування КК України за аналогією, різнотлумаченням, суддівському угляду; 2) оскільки правильний поділ відбувається лише за однією основою (ознакою (-ами)), то ця ознака (-и) саме і буде (-уть) тією змінною і відмінною видовою ознакою у всіх членів поділу (видових поняттях). Усі інші ознаки видових понять повинні бути однаковими; 3) знання того, що члени поділу (видові поняття) виключають одне одного, дає підстави зробити висновки, що точно один і той же предмет чи явище не може входити одночасно до обсягу різних видових понять, кожен із предметів чи явищ, що належать до обсягу різних видових понять, не може одержувати однакову кримінально-правову оцінку і тягти за собою однакові кримінально-правові наслідки і т. д.; 4) якщо зроблено безперервний поділ, то це вказує на те, що виділені видові поняття є однопорядкові, мають рівну кількість як спільних родових, так і відмінних видових ознак.

Якщо ж чітко встановлено, що правила поділу поняття законодавцем не дотримані або прийнято за поділ те, що таким не є, то описані нові знання можуть бути хибними.

Ключові слова: родове поняття, видове поняття, тлумачення кримінального закону, обсяг поняття, зміст поняття.

Правильно застосувати Кримінальний кодекс України [3] (далі – КК України) (правильно кваліфікувати вчинене і призначити за нього справедливий кримінально-правовий наслідок) можна лише правильно зрозумівши його. Встановленню істинного смислу закону служать як вербальні засоби (слова, словосполучення, терміни, сполучники і т. д.), так і невербальні, тобто правила побудови тексту закону, його структура, взаємозв'язок з іншими нормативно-правовими актами та явищами суспільного життя тощо. Одним із таких невербальних засобів є поділ обсягу понять на види.

Поділ обсягу понять повинен відбуватися за чітко визначеними у формальній логіці правилами. А тому, маючи поділене законодавцем із дотриманням указаних правил поняття, можна робити певні висновки як щодо діленого поняття, так і щодо членів поділу, тобто отримати нові знання про зміст законодавчого припису та понять, у ньому використовуваних.

У кримінально правовій літературі відбуватися і не раз аналіз кожного із законодавчих поділів у межах досліджень конкретних кримінально-правових інститутів

чи норм. Науковці-криміналісти неодноразово сперечалися щодо змісту та обсягу відповідних кримінально-правових понять – членів поділу. Значно рідше розглядають формально-логічні засоби встановлення змісту понять [1, с. 56–65; 11, с. 144–162; 12]. Однак відсутні узагальнюючі дослідження виконання поділів обсягу понять у тексті КК України та використання правил такого поділу для з'ясування істинного смислу закону.

Тому метою цього дослідження є проаналізувати такий формально-логічний прийом розкриття обсягу поняття та прийом законодавчої техніки, як поділ обсягу поняття на види, а зокрема, як і за яких умов він може бути використаний правозастосовником та тлумачем для отримання нових істинних знань про зміст та обсяг відповідних кримінально-правових понять, а також, які саме знання можна отримати з використанням правил поділу. При цьому не ставиться за ціль аналіз окремих законодавчих поділів чи понять, а виведення лише узагальнених висновків та правил.

Законодавець у КК України, як у Загальній, так і в Особливій частинах, багато разів удасться до поділу обсягу родових понять на видові. Однак перш ніж використовувати такі поділи для отримання нового істинного знання, варто насамперед переконатися, чи, по-перше, відповідна операція з обсягом поняття є справді його поділом, і, по-друге, чи дотримані законодавцем при відповідному поділі поняття формально-логічні правила такого поділу.

Щодо першого, то поділ – це розподіл на види (групи) предметів, що входять до обсягу цього поняття [2, с. 55]. Він може бути як явний, тобто законодавець сам вказує, що певні поняття є видами іншого ширшого за обсягом поняття (наприклад, ст. 12 КК України (види злочинів), ст. 24 КК України (види умислу), ст. 25 КК України (види необережності) і т. д.), так і неявний, коли прямо в законі не вказано, що певні поняття є видами іншого, однак це можна зрозуміти із контексту (ст. 15 КК України (види замахів), ст. 112 КК України види державних діячів тощо).

Від поділу поняття на види потрібно відрізнити розчленування цілого на частини чи виділення елементів – складових системи, які відбуваються за іншими правилами, не мають відношення до обсягу поняття, і частини (елементи) є тими елементами, з яких складається ціле (система). Наприклад, виділення у КК України Загальної та Особливої частин, поділ його на розділи, статті, виділення у статтях частин, пунктів – не є поділами поняття, а виділенням частин цілого та елементів системи. А тому «приписувати» ознаки поділу таким розчленуванням (як це намагаються робити, пишучи, наприклад, про проблеми виділення розділів в Особливій частині КК) не можна. Основною властивістю поділу, за якою можна перевірити, чи має місце саме поділ поняття за обсягом, а чи розчленування цілого на частини (системи на елементи), є те, що всі члени поділу (видові поняття) містять усі ознаки поділюваного поняття (родового поняття), а частини розчленування – не містять усіх ознак розчленованого поняття, не розкривають його обсягу, а лише структуру.

Щодо другого, тобто чи дотримані законодавцем при здійсненні поділу поняття формально-логічні правила такого поділу, то, насамперед, нагадаємо, що такими правилами є: 1) поділ має бути сумірним, тобто обсяг членів поділу, разом узятих, має дорівнювати обсягу поділюваного поняття; 2) поділ має відбуватися на одній основі (за однією ознакою); 3) члени поділу мають виключати один одного; 4) поділ має бути безперервним (у процесі поділу необхідно переходити до найближчих видів, не перескакуючи через них); 5) основа поділу має бути виразною (точною, щоб її не можна було розуміти по-різному) [2, с. 56–58].

Звичайно, встановити, чи дотримані всі вони не просто. Оскільки для того, щоб максимально точно відповісти на це питання потрібно мати повне уявлення про зміст та обсяг як родового, так і всіх видових понять. Однак, з іншого боку, часто зміст та обсяг відповідних понять можна встановити лише знаючи про їх співвідношення як роду і виду та про те, що одні з них одержані шляхом поділу обсягу інших. Отримуємо коло. Проте, вважаю, що якщо перевірити, чи дотримані одночасно всі правила поділу понять, наведені вище, чи охоплюються відомі дослідникові предмети чи явища відповідними поняттями, чи кожен із предметів або явищ входить в обсяг лише одного із видових понять, а також використовуючи інші знання (наприклад, кримінально-правові принципи, знання про суміжні досліджуваному інститути, про системність КК тощо) та всі способи тлумачення, можна все ж з великою долею вірогідності відповісти на поставлене питання. Тобто, навіть не маючи вичерпних знань про зміст та обсяг досліджуваних понять, вже певні висновки про виконаний поділ можна зробити.

Варто вказати, що законодавець, проводячи поділ обсягу поняття в КК України, не рідко не дотримується правил такого поділу. А ці законодавчі огріхи призводять до різного розуміння смислу кримінально-правових приписів, різного розуміння співвідношення відповідних понять, а звідси, різного їх застосування, помилок у кримінально-правовій кваліфікації та призначенні покарання. Зупинимось лише на окремих поділах понять, у яких мають місце порушення і які (такі поділи), на нашу думку, є загальними та впливають на всі чи на велику кількість випадків правозастосування та породжують проблеми у кримінально-правовій оцінці вчиненого та виборі відповідного кримінально-правового наслідку. Так, щодо обсягу поняття злочин у кримінальному праві України – його складають усі злочини, що передбачені в Особливій частині КК України. Однак цей поділ порушив правила поділу, оскільки відбувся не на одній основі, не є безперервним та члени поділу не виключають один одного. Адже законодавець ставить поруч, в один ряд злочини, що співвідносяться як рід і вид (наприклад, умисне вбивство та умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, крадіжка та її види і т. д.), які виділені за різними критеріями і не виключають одні одних. Подолати цю проблему допомагає вчення про конкуренцію кримінально-правових норм [4], про колізію статей КК, роз'яснення вищих судових органів тощо, однак це все одно не забезпечує безпомилковості у правозастосуванні. Також законодавець ставить у ряд закінчених злочинів такі, схожі з якими діяння в інших випадках він відносить до незакінчених (наприклад, змова на вчинення розбою може бути і незакінченим злочином, і містити ознаки як закінченого (ст. 255, 257 КК України), так і незакінченого злочину). Окрім того, законодавець виділяє у КК України злочини та «незлочини», при чому останні часто виокремлюються за невиразною основою, яку тлумач закону має додумувати (наприклад, не зрозуміло, чи готування до злочинів невеликої тяжкості та обставини, що виключають злочинність діяння, не є злочинами через відсутність суспільної небезпеки, чи кримінальної протиправності, чи може і одного, і другого [10, с. 50–58]).

Виділення законодавцем усіх кримінально-правових наслідків (під ними маємо на увазі всі передбачені у чинному КК України заходи впливу на особу за вчинення злочинів та суспільно небезпечних діянь) також відбулося не за однією основою (критерієм) і така не є виразною, а також такі наслідки не виключають один одного. А це призводить до того, що чітко не зрозуміло, які кримінально-правові наслідки повинні застосовуватися лише самостійно, а які – з іншими і з якими саме. Наприклад, чи можна застосовувати примусові заходи медичного характеру

до особи, яка вчинила в стані обмеженої осудності злочин і до неї було застосовано звільнення від кримінальної відповідальності, або звільнення від покарання чи від його відбування [Див. 6, с. 307]? Також порушені вимоги щодо сумірності, однієї основи та виразності основи при поділі поняття «інші заходи кримінально-правового характеру» (Розділ XIV Загальної частини КК України).

Щодо вужчих проблем, то виділення повторності, сукупності та рецидиву традиційно розуміють як виділення видів множинності, що отримані внаслідок поділу обсягу останнього із вказаних понять. Однак у процесі такого поділу порушені і правило щодо його сумірності, і щодо однієї основи, і щодо взаємовиключності членів поділу. Відповідно такий стан призвів до того, що навіть Пленум Верховного Суду України у своїх постановках закріплює декілька різних суперечливих підходів щодо кваліфікації повторності злочинів: за сукупністю злочинів, без такої та «змішаний» підхід [7, 8, 9].

Указані правила поділу понять, на нашу думку, порушені і при виділенні обставин, які пом'якшують та які обтяжують покарання.

Поділ є несумірний (види не вичерпують усього обсягу родового поняття) при виділенні видів замаху (не охоплено тих, які вчиняють шляхом бездіяльності), видів вини (не охоплено злочинів з формальним складом, злочинів із двома формами вини), форм співучасті (не всі за змістом випадки співучасті будуть підпадати під одну із визначених форм, а зміст завжди повинен мати форму) тощо.

Використання законодавцем так званих закритих переліків однозначно повинно би вказувати на те, що відповідні видові поняття вичерпують обсяг родового. Однак і такі приписи породжують проблеми у випадку, коли законодавець щодо одного і того ж родового поняття вказав різні переліки видових (наприклад, державний діяч (ст. 112 та 344 КК України), поведження (ст. 263 та 265 КК України) тощо), або шляхом системного тлумачення можна встановити неповноту такого переліку (наприклад, ч. 1 ст. 1, Розділ VII Загальної частини «Повторність, сукупність та рецидив» КК України). Однак уважаємо, що такі проблеми не можуть впливати на розуміння та застосування кожного із закритих законодавчих переліків.

Поділ відбувся не на одній основі та не є безперервним при виділенні осудності, неосудності та обмеженої осудності; при поділі осіб на повнолітніх, неповнолітніх та малолітніх; при виділенні загальних засад призначення покарання (по суті, при призначенні покарання суд повинен урахувувати КК України та обставини справи; у п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 65 КК України передбачений поділ положення про те, що при призначенні покарання враховується КК, а в 3-му пункті передбачений один із членів (видів) наступного поділу тієї засади, яка передбачена у п. 2 ч. 1 ст. 65 КК України).

Поділ не зроблено за виразною основою при виділенні видів замаху, виділенні видів звільнення від покарання та звільнення від відбування покарання, виділення закінченого та незакінченого злочинів (адже незакінчений злочин також може містити «усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України», що, відповідно до ч. 1 ст. 13 КК України визнається закінченим злочином), виділенні видів покарань тощо.

Перелік таких прикладів можна продовжувати. Багато із таких порушень уже неодноразово були предметом наукового аналізу під час дослідження відповідних інститутів.

Як підсумок варто наголосити, що поділ поняття за однією основою (критерієм) та чіткість останньої, взаємовиключність елементів поділу, безперервність поділу – є

абсолютними вимогами щодо поділу понять і їх порушення однозначно свідчить про недосконалість поділу. Що ж до такої вимоги, як сумірність поділу законодавчих понять, то потрібно враховувати два застереження: 1) за загальним правилом, слова повинні використовуватися у тексті закону в тому значенні, яке вони мають у літературній мові. Однак законодавець може надавати словам відмінне від загальноживаного значення, утворюючи специфічні правові терміни. Тому не можна робити категоричні висновки щодо обсягу певних понять, не врахувавши контекст їх уживання у тексті закону, системні зв'язки між різними структурними елементами закону, легальні дефініції тощо; 2) обсяг родового поняття законодавець може змінювати шляхом внесення змін чи в сам текст КК, чи в регулятивне законодавство. Проте в кожен конкретний період часу він є визначений і вичерпний; 3) обсяг поняття також може змінюватися через зміну чи виникнення нових суспільних відносин, на регулювання яких спрямована певна норма. Однак таку зміну можна враховувати лише, якщо відсутнє законодавче визначення обсягу поняття, або виділені законодавцем видові поняття своїм обсягом охоплюють такі зміни.

Зрозуміло, що всі наведені вище та й інші порушення правил поділу обсягу понять призводять до неоднакового тлумачення та застосування КК України, до правозастосовних помилок.

Тільки коли розглянуті вище дві умови встановлені (мав місце поділ обсягу поняття та дотримано всі правила його здійснення), можна одержати «додаткові» істинні знання про зміст та обсяг родового та видових понять, враховуючи правила поділу. Так, це буде:

1) знання того, що обсяг усіх членів поділу дорівнює (вичерпує) обсягу діленого поняття, дає змогу точно встановити обсяг відповідного родового поняття, а це своєю чергою запобігає можливості застосування КК України за аналогією, різнотлумаченням, суддівському угляду. Встановлення обсягу поняття допомагає встановити його зміст, і, зрозуміло, встановлення змісту родового поняття означає, що стають відомими родові ознаки видових понять. Однак ані обсяг родового законодавчого поняття, ані кількість законодавчих видових понять часто не є раз і на завжди сталими, про що вже вище йшлося. Законодавець може їх змінювати, шляхом доповнення відповідних переліків іншими видовими поняттями. Це може зумовлюватися розвитком суспільних відносин, зміною суспільно-політичної, економічної і т. п. ситуації в державі тощо. Однак, якщо суспільні відносини чи уклад у державі змінився, проте законодавець не розширив відповідний поділ і жодним видовим поняттям ці зміни не охоплено, то така прогалина не може бути заповнена правозастосовником, особливо щодо понять, що містяться в Особливій частині КК України;

2) оскільки правильний поділ відбувається лише за однією основою (ознакою (-ами)), то ця ознака (група ознак) саме і буде тією змінною і відмінною видовою ознакою у всіх членів поділу (видових поняттях). Усі інші ознаки (родові ознаки) видових понять повинні бути однаковими. Це не означає, що відповідне родове поняття не можна поділити на види за іншою основою (ознакою), однак при цьому ми отримаємо інші видові поняття (члени поділу);

3) знання того, що члени поділу (видові поняття) виключають одне одного дає підстави зробити висновки, які є дуже важливими у кримінальному праві. Це означає, що точно один і той же предмет чи явище не може входити одночасно до обсягу різних видових понять (виділених за одним критерієм), тобто, наприклад, що одне і те ж діяння (злочин) не може стосуватися одночасно до декількох видів

(класів) понять; кожен із предметів чи явищ, що належать до обсягу різних видових понять, не може одержувати однакою кримінально-правову оцінку і зумовлювати однакові кримінально-правові наслідки і т. д.

4) якщо поділ зроблено безперервний, то це вказує на те, що виділені видові поняття є однопорядкові, мають рівну кількість як спільних родових, так і відмінних видових ознак. Проте такі поняття можуть бути різними за обсягами.

Своєю чергою, не встановивши на попередньому етапі того, що законодавцем точно дотримані правила поділу понять, можна стверджувати, що отримані в подальшому з урахуванням правил поділу обсягу понять нові знання можуть суперечити іншим поняттям, інститутам, практиці і т. п. Однак такий результат також слугуватиме аргументом на користь інших висновків про зміст та обсяг відповідних понять, однак не через пряме доведення, а від протилежного.

Якщо ж чітко встановлено, що правила поділу поняття законодавцем не дотримані або прийнято за поділ те, що таким не є, то описані нові знання можна отримати хибні. А тому в таких випадках, по-перше, потрібно керуватися тим, що відсутній поділ поняття за обсягом, ділене поняття не є родовим, а отримані елементи – не є видовими поняттями, і, по-друге, потрібно встановити, яке саме правило поділу поняття за обсягом порушене. А далі, з урахуванням цього, з'ясувати зміст та обсяг вказаних понять, при чому не приписуючи їм властивостей родових та видових понять. Адже таке приписування призводитиме до неправильного встановлення смислу КК, а, відтак, до неправильного його застосування.

Наприклад, якщо видові поняття не вичерпують усього обсягу діленого (родового) поняття, то це може призводити до прогалин у кримінально-правовому регулюванні, заповнення яких призводить до застосування кримінального закону за аналогією. Щодо зобов'язуючих кримінально-правових норм, які містяться в Загальній частині КК України, то така ще допустима [5, с. 9] і, правду кажучи, має місце у правозастосуванні. Однак у забороняючих кримінально-правових нормах – така є категорично заборонена.

Якщо поділ виконано не на одній основі, а це призводить до того, що виділені елементи будуть перетинатися, то таке порушення може призводити або до неповної кримінально-правової оцінки вчиненого, або, навпаки, до оцінення одного і того ж діяння двічі, а також до невичерпних дискусій про співвідношення відповідних понять.

Якщо виділені поняття не виключають одні одних чи поділ не є безперервним, то розуміння їх як видових, що отримані внаслідок поділу родового поняття, призводить до різного розуміння можливості їх застосування: штучного відшукування (чи й їх додумування) розмежувальних ознак, а відтак вибору лише одного з них для застосування, або ж вбачання між такими конкуренції чи й колізії, або ствердження про можливість їх одночасного застосування, що, однак, може призводити до порушення принципу *non bis in idem*.

Отже, підсумовуючи проведені дослідження, можна стверджувати, що в КК України законодавець часто використовує поділ поняття за обсягом на види як засіб юридичної техніки, однак не завжди при цьому дотримується формально-логічних правил такого поділу. Тому, у тих випадках, коли такі правила дотримані, їх використання тлумачем може сприяти встановленню істинного смислу законодавчих приписів, точному встановленню обсягу та змісту відповідних кримінально-правових понять, а саме: чіткому з'ясуванню кола тих предметів чи явищ, що входять в обсяг відповідних родових та видових понять, виведенню точних висновків про те, що один і той же предмет чи явище не може входити одночасно

до обсягу різних видових понять, а ті предмети чи явища, що належать до обсягу різних видових понять, не можуть отримувати однакою кримінально-правову оцінку і зумовлювати однакові кримінально-правові наслідки; а також чіткому визначенню родових ознак та відмінних видових ознак, кількість яких у видових поняттях буде однаковою. А у тих випадках, коли немає поділу обсягу поняття, а лише розчленування цілого на частини, чи коли порушені правила поділу, то застосування таких правил при тлумаченні може призвести до хибних висновків, хоча, з іншого боку, може служити і додатковим аргументом при доведенні «від протилежного» щодо істинного смислу кримінального закону.

Результати цього дослідження можуть бути враховані як у тлумаченні, застосуванні КК України, так і для вдосконалення самого тексту КК, зокрема в частині вдосконалення поділів обсягів родових понять на видові.

Список використаних джерел

1. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.
2. Жеребкін В. Є. Логіка: підручник. 10-те вид., стер. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2008. 255 с.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III (з наступними змінами та доповненнями) / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм: монографія. Київ: Атіка, 2003. 224 с.
5. Навроцький В. О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.). Київ: Атіка, 2001. 272 с.
6. Панчак О. Г. Примусові заходи медичного характеру та інші кримінально-правові наслідки: окремі проблеми застосування // Часопис Київського університету права. 2015. № 2. С. 305–309.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04.06.2010 р. № 7 / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10>.
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 р. № 2 / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.
9. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 06.11.2009 р. № 10 / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.
10. Сибаль О. Б. Кримінально-правова характеристика заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи під час зайняття спортом: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. 193 с.
11. Черданцев А. Ф. Толкование права и договора : учеб. пособие для вузов. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 381 с.
12. Щепельков В. Ф. Формально-логические основания толкования уголовного закона: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва: РГБ, 2003. 184 с. (Из фондов Российской Государственной библиотеки).

References

1. Vlasov, Yu. L. (2001). *Problemy tлумachennia norm prava*. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho NAN Ukrainy.
2. Zherebkin, V. Ye. (2008). *Lohika*. 10-te vyd., ster. Kyiv: Tovarystvo «Znannia», KOO.

3. *Kryminal'nyj kodeks Ukrainy*. (05.04.2001). № 2341–III (z nastupnymy zminamy ta dopovnenniamy) Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Marin, O. K. (2003). *Kvalifikatsiia zlochyniv pry konkurentsii kryminal'no-pravovykh norm*. Kyiv: Atika.
5. Navrots'kyj, V. O. (2001). *Nastupnist' kryminal'noho zakonodavstva Ukrainy (porivnial'nyj analiz KK Ukrainy 1960 r. ta 2001 r.)*. Kyiv: Atika.
6. Panchak, O. H. (2015). Prymusovi zakhody medychnoho kharakteru ta inshi kryminal'no-pravovi naslidky: okremi problemy zastosuvannia. *Chasopys Kyivs'koho universytetu prava*, 2, 305–309.
7. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy «Pro praktyku zastosuvannia sudamy kryminal'noho zakonodavstva pro povtornist', sukupnist' i retsydyv zlochyniv ta ikh pravovi naslidky». (04.06.2010) № 7. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10>.
8. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy «Pro sudovu praktyku v spravakh pro zlochyny proty zhyttia ta zdorov'ia osoby». (07.02.2003). № 2. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.
9. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy «Pro sudovu praktyku u spravakh pro zlochyny proty vlasnosti». (06.11.2009). № 10. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.
10. Sybal', O. B. (2014). *Kryminal'no-pravova kharakterystyka zapodiiannia shkody zhyttiu ta zdorov'iu osoby pid chas zajniattia sportom* (Unpublished doctoral dissertation). L'vivs'kyj natsional'nyj universytet imeni Ivana Franka, Lviv.
11. Cherdantsev, A. F. (2003). *Tolkovanye prava y dohovora*. Moskov: YuNYTY-DANA.
12. Schepel'kov, V. F. (2003). *Formal'no-lohycheskye osnovanyia tolkovanyia uholovnoho zakona* (Unpublished doctoral dissertation). Rossyjskaia Hosudarstvennaia byblyoteka, Moskov.

*Стаття: надійшла до редакції 20.09.2017
прийнята до друку 24.10.2017*

USING OF THE CONCEPT SCOPE DIVISION RULES IN ASCERTAINING THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE SENSE

O. Panchak

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: pan4ak_og@ukr.net*

Verbal means, as well as nonverbal means, including rules of concept scope division, are used in ascertaining the true sense of law.

Division of concept scope should be done according to the rules, which are clearly defined in formal logic. Therefore, having the concept divided by the legislator in conformity with these rules, some conclusions concerning divided concept and elements of division can be made, that means receiving new knowledge about sense of legislative rule and concepts, used in it.

But before applying such divisions in order to get new true knowledge, one should make sure that, firstly, whether the analyzed operation with concept scope is really its division, and, secondly, whether the legislator has followed the formal logic rules of such division while dividing the concept.

It is worth mentioning that the legislator, providing the division of the concept scope, quite often does not follow the rules of such division.

Only when the abovementioned two conditions are ascertained, the «additional» true knowledge about content and scope of generic and specific concepts can be obtained according to the rules of division. This knowledge includes:

1) knowledge that the scope of all the elements of division is equal to (exhausts) the scope of the divided concept and makes possible the exact ascertaining of divided generic concept scope, which as well prevents a possibility of the Criminal Code of Ukraine applying by analogy, of different interpretation, discretion of a judge. Ascertaining the concept scope helps us in ascertaining its content and, of course, ascertaining the generic concept content means that generic characteristics of specific concepts become known;

2) since the right division is provided according to one basis (characteristic) only, this very characteristic is considered to be the changeable and different specific characteristic of all division elements (specific concepts). All other characteristics of specific concepts should be the same;

3) knowing that the division elements (specific concepts) exclude one another, one can come to the conclusion that the same one thing or one phenomenon for sure can't be simultaneously the element of different specific concepts scope, for example one action (crime) can't simultaneously belong to several kinds of concepts, each thing or each phenomenon, which belong to different specific concepts scope, can't get the same criminal law estimation and cause the same criminal law consequences etc;

4) when the division is continuous, this indicates that obtained specific concepts belong to the same rank, have equal amount of common generic, as well as of distinctive specific characteristics. But such concepts can have different scopes.

When it is clearly ascertained that the rules of concepts division have not been followed by legislator, or something, that is not the division, is concerned as division, in such cases the abovementioned new knowledge can be false.

Keywords: generic concept, specific concept, interpretation of criminal law, scope of concept, content of concept.